

ELS FONS MARINS: PATRIMONI COMÚ DE LA HUMANITAT. VALORACIÓ DES DE L'EXERCICI DE LA SOBIRANIA

Anna M. Badia Martí

*Catedràtica de dret internacional públic
Universitat de Barcelona*

1. PLANTEJAMENT

El punt de partida d'aquesta exposició és respondre a la qüestió «per què tractem el concepte de *patrimoni comú de la humanitat* en un seminari sobre la sobirania?».

El concepte de *patrimoni comú de la humanitat* sorgeix als anys setanta com a aproximació «revolucionària» enfront de la consolidació de la divisió de l'espai terrestre mundial en zones que estan sota la sobirania territorial dels estats. Es tracta d'un concepte jurídic destinat a regular els espais que els estats decideixen que queden fora de l'aplicació de la sobirania territorial. Naturalment, es tracta d'espais que per la seva configuració són especials i de difícil apropiació sota els criteris d'adquisició del territori i d'ocupació posterior.

Els espais amb possibilitat de donar contingut a aquest concepte són: l'Antàrtida, l'espai ultraterrestre i els cossos celestes, l'alta mar i els fons marins. Tots ells tenen en comú dos trets que s'han pactat en tractats internacionals: no són susceptibles d'entrar a formar part de la sobirania territorial d'un estat i el seu espai es gestiona de manera consensuada. Aquests són els punts comuns, però cadascun dels espais té la seva evolució i, per tant, els compromisos de gestió internacional dels recursos també hi tenen diferent contingut, tema detonant pel que fa als interessos sobre cadascun dels espais i els qui són cridats, o tenen possibilitats de ser-ho, a aquesta gestió internacional.

L'Antàrtida està regulada pel règim internacional antàrtic, que té el seu origen en el Conveni de Washington del 1959¹ i està consolidat, cosa a la qual ha contribuït l'es-

1. Va entrar en vigor el 23 de juny de 1961 (*Boletín Oficial del Estado* [BOE], núm. 152, 26 de juny de 1982).

tabliment de la Secretaria del Tractat de l'Antàrtic a l'Argentina.² El règim té el punt central de deixar en suspens les pretensions territorials³ i establir el pacte de dedicar l'espai a la recerca científica de manera cooperativa, si bé en queden al marge els usos militars, a més d'una moratòria, *sine die*, de l'explotació dels recursos,⁴ imprescindible per a la protecció del medi, qualificat de «reserva natural».⁵ Interessa retenir, pel que fa al que tractem en aquest treball, que els grups d'estats de la comunitat internacional es divideixen en: estats que formen part del règim antàrtic, i hi distingim entre els que inicialment van signar el Tractat de l'Antàrtic i els que s'hi han adherit posteriorment, i un tercer grup d'estats que no s'han sumat al règim antàrtic però que els és oposable en el sentit que es considera un «règim objectiu», en la versió àmplia d'aquest que proposa el relator Waldock.⁶ Malgrat les discrepàncies existents entorn del concepte de *règim objectiu*, una nota definitòria d'aquest diu que «[...] es la regulació internacional de un espacio físico concreto excluido de la soberanía de cualquier estado».⁷

L'espai ultraterrestre i els cossos celestes tenen també un règim internacional a partir del Tractat del 1967 sobre els «principios que deben regir las actividades de los

2. <www.ats.aq/index_s.html> (consulta: 27 febrer 2022).

3. L'article 4 del Tractat de l'Antàrtic reconeix les pretensions, però les deixa en suspens. Pretensions que provenen o bé del descobriment i l'ocupació posterior o bé de la prolongació de les fronteres dels estats veïns fins al Pol Sud.

4. Protocol al Tractat de l'Antàrtic sobre la protecció del medi ambient, del 4 d'octubre de 1991 (BOE, núm. 42, 18 de febrer de 1998).

5. Veg. l'article 2 del Tractat de l'Antàrtic.

6. «1. Un tratado establece un régimen objetivo cuando se deduce de sus estipulaciones y de las circunstancias de su celebración que la intención de las partes es crear en interés general obligaciones y derechos de carácter general relativos a una región, estado, territorio, localidad, río o vía navegable determinados o a una determinada zona del mar, fondo del mar o espacio aéreo, a condición de que entre las partes figure algún estado que tenga competencia territorial con referencia a la materia que sea objeto del tratado o que tal estado haya consentido en la disposición de que se trate. 2 a) Cuando un estado que no sea parte en el Tratado consiente expresa o implícitamente en la creación o en la aplicación de un régimen objetivo, se considerará que ese estado ha aceptado dicho régimen. b) Cuando un estado que no sea parte en el Tratado no proteste contra el régimen, ni manifieste de otra forma su oposición al mismo, durante un plazo de x años contando desde la fecha de registro del Tratado en la Secretaría de las Naciones Unidas. 3. Un Estado que haya aceptado un régimen del tipo mencionado en el párrafo primero: a) estará sujeto a cualesquiera obligaciones que el mismo entrañe y b) podrá invocar las disposiciones del régimen y ejercitar todo derecho de carácter general que el régimen confiera, con sujeción a las estipulaciones del Tratado. 4. Salvo que se disponga otra cosa en el Tratado, un régimen del tipo mencionado en el párrafo primero solo podrá ser modificado o revocado por las partes en el Tratado con el asentimiento de los estados que hayan aceptado expresa o implícitamente el régimen y tengan un interés sustancial en su aplicación» («Derecho de los tratados [tema 3 del programa]: Documento A/CN.4/167 y Add. 1 a 3. Tercer informe sobre el derecho de los tratados, por Sir Humphrey Waldock, relator especial», a *Anuario de la Comisión de Derecho Internacional*, vol. II, Nova York, Naciones Unidas, 1965).

7. M. A. MARTÍN LÓPEZ, «Estudio de los regimenes objetivos en el derecho de los tratados», *REEI: Revista Electrónica de Estudios Internacionales*, núm. 20 (2010), p. 10.

estados sobre la exploración y utilización del espacio ultraterrestre, incluso la Luna y otros cuerpos celestes». ⁸ L'Acord del 5 de desembre de 1979 sobre les activitats dels estats a la Lluna i altres cossos celestes ⁹ estableix en el seu article 11 que la «Luna y sus recursos naturales son patrimonio común de la humanidad» i que els «estados partes en el presente acuerdo se comprometen a establecer un régimen internacional, incluidos los procedimientos apropiados, que rija la explotación de los recursos naturales de la Luna, cuando esa explotación esté a punto de llegar a ser posible». En paraules de Juan Manuel Faramiñán Gilbert, «[...] hay que reconocer que como consecuencia de ello este tratado no tiene el refrendo que se esperaba de la comunidad internacional, aspecto que continúa siendo en nuestros días una deuda pendiente con los intereses de la humanidad». ¹⁰ No s'albira de moment que s'estigui avançat en aquest sentit, sinó més aviat al contrari.

Dos espais marins formen part de la Convenció de les Nacions Unides sobre el Dret del Mar (CONVEMAR, 1982): ¹¹ alta mar i fons marins. Aquest últim espai és la màxima expressió del concepte de *patrimoni comú*, almenys fins ara, i és l'objecte d'estudi en aquest treball.

No em consta que s'invoqui el concepte de *patrimoni comú* en alta mar, espai que es regeix per les quatre llibertats del mar, a les quals ja es referia Grotius i que són de naturalesa consuetudinària: llibertat de pesca, llibertat de navegació, estesa de cables i canonades, i sobrevol, regulat en el Conveni del 1958 sobre alta mar. ¹² Les quatre llibertats es desenvolupen en la CONVEMAR, text que, a més de precisar el que pot fer-se en aquest espai, hi afegeix la llibertat de recerca científica i la llibertat de construir illes artificials i altres instal·lacions. ¹³ Tots els estats gaudeixen dels mateixos drets en l'exercici d'aquestes activitats, però també han de tenir en compte la reglamentació dels altres espais que no són alta mar, la protecció del medi marí i la utilització exclusivament pacífica de l'espai. A més, es garanteix l'accés a aquest espai als estats que no disposen de litoral.

Així, tenim un règim jurídic de l'alta mar que es concreta en el fet que «[n]ingún estado podrá pretender legítimamente someter cualquier parte de la alta mar a su soberanía». ¹⁴

8. BOE, núm. 30, 4 de febrer de 1969.

9. Text adoptat en la resolució A/RES 34/681, del 1984, en la qual Espanya no és part i que ha estat ratificada per disset estats.

10. J. M. de FARAMIÑÁN GILBERT, *Las controvertidas cuestiones sobre la minería espacial: Lagunas jurídicas en la regulación del espacio ultraterrestre*, Santa Cruz de Tenerife, Kinnamon, 2020, p. 18.

11. Va entrar en vigor el 16 de novembre de 1994 (BOE, núm. 39, 14 de febrer de 1997).

12. BOE, núm. 319, 25 de febrer de 1971; el Conveni va entrar en vigor el 30 de setembre de 1962 amb caràcter general.

13. Article 87 de la CONVEMAR.

14. Article 89 de la CONVEMAR.

Les breus referències fetes als espais precedents mostren l'existència d'espais que es troben fora de la sobirania territorial dels estats; això sí, amb règims diferents. El més avançat en la gestió col·lectiva és el dels fons marins i oceànics, encara que, com s'anirà mostrant, no és un procés pacífic, la qual cosa probablement té alguna cosa a veure amb el fet que el seu establiment sigui tan lent.

La consideració de patrimoni comú de la humanitat aplicada als fons marins, denominats «la Zona», comença en el punt on s'acaba la plataforma continental, espai que sí que es troba sota la sobirania dels estats. Així, per a poder delimitar els fons marins cal la delimitació prèvia de la plataforma continental pels estats, la qual es fa a través d'un acte unilateral dels estats riberecs, d'acord amb les disposicions de la CONVEMAR.

La qualificació de «la Zona» com a patrimoni comú de la humanitat es va fer el 1970 a través d'una resolució de l'Assemblea General de les Nacions Unides (AGNU).¹⁵ Però aquesta qualificació inicial, de fet, no s'ha acabat d'implementar; és un procés obert i, per tant, no és aliè als canvis i les variacions que ens dispensa el pas del temps.

Una variable important que orienta aquest procés és l'interès pels recursos de la Zona. Efectivament, a mesura que coneixem millor la Zona, cosa que no és fàcil perquè accedir-hi requereix un alt nivell de coneixements científics i de desenvolupament tecnològic, hi ha cada vegada més artefactes que potencialment permeten l'exploració i l'explotació de la Zona. Això posa de manifest, d'una banda, que els coneixements sobre els recursos de la Zona són cada vegada més precisos i motiven la conveniència de plantejar en què consisteixen les activitats a la Zona i que aquestes siguin «sostenibles», noció que aconsegueix, quan es tracta d'explotació de recursos, la consideració de principi jurídic consolidat provinent del dret internacional del medi ambient i reafirmat en l'Agenda 2030.¹⁶

Efectivament, les característiques específiques de la Zona fan que la protecció del medi ambient tingui una dimensió molt important que afecta directament i condiciona les expectatives, ja reals, d'explotació.¹⁷ La preocupació per la protecció del medi ambient ha propiciat l'elaboració d'un «instrumento internacional jurídicamente vinculante en el marco de la Convención de las Naciones Unidas sobre el Derecho del Mar relativa a la conservación y el uso sostenible de la diversidad biológica marina

15. Resolució A/RES. 2749 (XXV), «Declaración de principios que regulan los fondos marinos y oceánicos y su subsuelo fuera de los límites de la jurisdicción nacional», del 17 de desembre de 1970.

16. Resolució A/RES.70/1, «Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el desarrollo sostenible», del 25 de setembre de 2015.

17. Vegeu M. E. SALAMANCA AGUADO, «La política ambiental de la Autoridad Internacional de los Fondos Marinos: equilibrio entre la explotación y la conservación del patrimonio común de la humanidad», *Revista Catalana de Dret Ambiental*, vol. x, núm. 2 (2019), p. 1-43.

de las zonas situadas fuera de la jurisdicción nacional».¹⁸ D'altra banda, l'alt grau de desenvolupament científic que permet l'exploració de la Zona requereix una importantíssima inversió econòmica. Aquesta realitat ha facilitat que a la Zona es treballi a través de capital publicoprivat, com veurem més endavant.

Aquests tres elements (desenvolupament científic, protecció del medi ambient i cost econòmic) irrompen en la solució de compromís aconseguida entre els països desenvolupats i els no desenvolupats en el context del nou ordre econòmic internacional, i expliquen la qualificació de patrimoni comú de la humanitat dels fons marins i oceànics des del moment que es va proclamar, el 1970, i que s'ha mantingut fins a l'entrada en vigor de la CONVEMAR. La qualificació dels fons marins com a patrimoni comú de la humanitat va ser el punt de partida per a posar en marxa la Conferència de les Nacions Unides sobre el Dret del Mar. Però, una vegada adoptat el text, la iniciativa va estar paralitzada —durant dotze anys— fins que va entrar en vigor després de ser desbloquejada en un acte de l'AGNU liderat pel secretari general. Una vegada va entrar en vigor, es va crear l'organització internacional que es va encarregar de la seva implementació, l'Autoritat Internacional dels Fons Marins (en anglès, International Seabed Authority, ISA),¹⁹ la qual va necessitar dos anys per a posar-la en marxa.²⁰ Com es podia esperar, amb un període tan dilatat el procés esdevé permeable als moviments de la societat internacional i, malgrat que continua obert, no pot en absolut considerar-se tancat ni paralitzat.

Per al nostre estudi en el marc del seminari considero fonamental tenir en compte la irrupció de les empreses transnacionals i dels ens publicoprivats, elements que erosionen —per a dir-ho d'alguna manera— la centralitat dels estats i que, en definitiva, són formes o models diferents o matisats del concepte tradicional de *sobirania*.

18. Vegeu la completa i recent monografia de R. CASADO RAIGÓN i E. J. MARTÍNEZ PÉREZ *La contribución de la Unión Europea a la protección de los recursos biológicos en espacios marinos de interés internacional*, València, Tirant lo Blanch, 2021.

19. Acrònim anglès i més utilitzat.

20. L'interessant procés de negociació de la CONVEMAR i el desbloqueig de la seva entrada en vigor es reflecteixen àmpliament en la literatura iusinternacionalista del període. Vegeu, per a tots: C. JIMÉNEZ PIERNAS, «La ratificación por España de la Convención de 1982 sobre el Derecho del Mar y del Acuerdo de 1994 sobre la aplicación de la parte XI: nuevos riesgos de la codificación del derecho internacional», *Revista Española de Derecho Internacional*, vol. LIII (2001), p. 105-124; J. A. PASTOR RIDRUEJO, «Los estados industrializados medios, nuevo grupo de intereses en la Tercera Conferencia de las Naciones Unidas sobre el Derecho del Mar», *Revista de Estudios Internacionales*, vol. 1 (1980), p. 915-933; J. A. YTURRIAGA BARBERÁN, «Evolución del consenso en la práctica de las Naciones Unidas: la Conferencia sobre el Derecho del Mar», *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense*, vol. extraordinari 13 (1987) (monogràfic), *ONU: año XL*, p. 53-73. En relació amb el procés, vegeu J. M. SOBRINO HEREDIA, «El régimen jurídico de la explotación de los fondos marinos y oceánicos y los intereses de España», *Anuario da Facultade de Dereito da Universidade da Coruña*, núm. 3 (1999), p. 609-634, que posa l'accent en les particularitats de la Zona.

El punt de partida, un cop delimitat, ens porta a identificar els punts d'interès següents: 1) precisar l'interès econòmic pels fons marins, 2) concretar els punts que dificulten la delimitació de la Zona, 3) explicar com es gestiona el patrimoni comú de la humanitat a través de l'ISA, 4) exposar els resultats aconseguits per l'ISA en l'exercici de les seves competències, i 5) consideracions finals.

2. INTERÈS ECONÒMIC PELS FONS MARINS

L'interès econòmic pels fons marins és anterior a la CONVEMAR, i és lògic que sigui així perquè és la justificació per a procedir a la seva regulació. Aquest interès s'ha vist incrementat amb les oportunitats que provenen de la intel·ligència artificial aplicada a drons i robots no tripulats, artefactes que faciliten informació sobre els fons marins molt més àmplia, precisa i segura que l'aconseguida sense aquests avenços tecnològics, i fins i tot obren noves expectatives d'explotació i exploració.

Simplificant molt, identifiquem tres tipus de recursos, tots ells rics en minerals, alguns dels quals són els més preuats en les noves tecnologies.

Els primers recursos identificats són els nòduls polimetàl·lics, ja identificats al segle XIX i els quals consisteixen en la precipitació de minerals a l'entorn d'una matèria orgànica (pot ser la dent d'un tauró), tenen forma rodona o ovalada i estan en suspensió.

Les crostes de cobalt són també precipitacions de minerals, però en aquest cas al voltant de pedres, on les crostes tenen diferent gruix.

Els sulfurs polimetàl·lics són els descoberts més recentment, l'any 1977. Es tracta aparentment de xemeneies que es generen pel contacte entre l'aigua i el magma del centre de la Terra, mescla que crea un líquid corrosiu que arrossega minerals. A partir d'aquí es creen respiradors hidrotermals, que contenen un nombre important d'espècies²¹ que només poden viure en aquest entorn i que tenen interès per a les patents de la indústria farmacèutica i química.

L'acció de l'ISA ha estat identificar aquests recursos en vuit seccions que configuren els mapes de la Zona i que es coneixen amb les denominacions següents: Clarion, Clipperton, zona de fractura, oceà Índic, Atlàntic mitjà, Rid, oceà Pacífic i oceà Atlàntic sud. Totes elles estan fora de la sobirania de cap estat, per això la delimitació de la Zona —de la qual s'ocupa l'apartat següent— té un interès i una transcendència tan grans. Des d'aquí ja pot avançar-se que no s'ha aconseguit delimitar-la.

21. S'hi comptabilitzen al voltant d'unes cinc-centes espècies.

3. DELIMITACIÓ DE LA ZONA

L'article 1 de la CONVEMAR està dedicat als termes emprats en la Convenció. El primer al qual es refereix és el de *Zona*, i ho fa de la manera següent: «Por “Zona” se entiende los fondos marinos y oceánicos y su subsuelo fuera de los límites de la jurisdicción nacional».

Es tracta d'un terme geològic delimitat per l'exercici de la sobirania dels estats, l'espai que està «[...] fuera de los límites de la jurisdicción nacional». En aquest cas, la jurisdicció nacional és la que prové del territori submergit sota la mar, això és, la «plataforma continental», terme també geològic que sol coincidir amb les 200 milles, comptades des de la línia de base.²²

La delimitació de la plataforma ha sofert una evolució entre els convenis del 1958 i l'actual del 1982.²³ En el primer s'entenia que la plataforma es delimitava amb un criteri de profunditat —la isòbata de dos-cents metres— o fins on fos possible l'exploració, criteri que fou elegit perquè permetia l'exploració i l'exploració sota el paraigua de la sobirania.

L'aportació del 1982, que incorporava els avenços científics que permeten accedir a una major profunditat, s'articula a l'entorn de la consideració que cal unificar el criteri geològic amb el criteri jurídic. S'opta per la ficció jurídica que tots els estats han de delimitar la seva plataforma fins a les 200 milles a comptar de la seva línia de base, coincidint amb la zona econòmica exclusiva, i fins a arribar al marge continental. Però això és una ficció ja que en aquest espai hi ha països que no disposen pràcticament de plataforma geològica, com Xile, per exemple. A partir d'aquesta delimitació inicial es tenen en compte aquells països als quals la seva geologia proporciona plataformes àmplies i es busca la coincidència de la plataforma continental geològica amb l'exercici de drets sobirans en aquest espai. Així, per a aquests casos es preveuen dues modalitats d'extensió màxima: fins a una extensió lineal de 350 milles, sempre partint de la línia de base, o bé fixar una isòbata de 2.500 metres i a partir d'aquí, 100 milles més. Entre les 200 milles i els dos supòsits indicats haurà de fixar-se la vora exterior del marge continental de la plataforma continental. Cada estat riberenc haurà de fixar la seva delimitació seguint els criteris que s'estableixen en l'article 76 de la CONVEMAR, on es descriu la manera de fer-ho: ateses les característiques geològiques del marge continental, s'haurà de traçar la delimitació, publicar-la amb mapes i comunicar-ho tot al secretari general.²⁴

22. La CONVEMAR s'ocupa del traçat de la línia de base a partir de la qual s'estableixen els successius espais marins. Ho regula en l'apartat dedicat al mar territorial, en concret en els articles 3-10.

23. Recordem que ambdós estan en vigor.

24. La delimitació que han fet i comunicat els diferents estats figura a: <www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/depositpublicity.htm> (consulta: 27 febrer 2022).

Per tal de facilitar la delimitació de la plataforma continental es va crear la Comissió de Límits, òrgan previst en l'annex II de la CONVEMAR i que proporciona informació i maneres de portar-la a terme. Sempre que hi hagi acord entre les parts, la Comissió s'encarregarà de proposar la delimitació. On existeixen els principals problemes és en la delimitació entre estats limítrofs i entre estats situats l'un davant de l'altre.²⁵

4. GESTIÓ DEL PATRIMONI COMÚ DE LA HUMANITAT A TRAVÉS DE L'AUTORITAT INTERNACIONAL DELS FONS MARINS (ISA)

En aquest apartat s'exposen les línies generals de l'ISA, organització que encara no funciona a ple rendiment i que es va constituir per a gestionar la Zona en interès de la humanitat.

Efectivament, l'article 136 de la CONVEMAR estableix que «[l]a Zona y sus recursos son patrimonio común de la humanidad», humanitat que està mediatitzada pels estats, i respecte a això l'article 137 estableix que «[n]ingún estado podrá reivindicar o ejercer soberanía o derechos soberanos» i que «[t]odos los derechos sobre los recursos de la Zona pertenecen a toda la humanidad, en cuyo nombre actuará la Autoridad».²⁶ Així, l'ISA és l'encarregada de l'ús i l'aprofitament dels recursos de la Zona i de fer-ho sota el concepte de *patrimoni comú de la humanitat*.

L'ISA és una organització internacional amb personalitat jurídica pròpia,²⁷ disposa d'un acord de seu²⁸ i d'un protocol sobre els propis privilegis i immunitats.²⁹ Actualment en són membres 168 estats³⁰ i disposa de 94 observadors,³¹ distribuïts entre estats (30),³² organitzacions intergovernamentals (32) i organitzacions no governamentals (32).³³

En l'actualitat l'ISA té els òrgans següents: Secretaria, Assemblea, Consell i dos òrgans de caràcter consultiu que depenen d'aquest últim, el Comitè de Finances i la Comissió Jurídica i Tècnica, composta per trenta membres i que recomana i aprova els plans de treball. Els òrgans publiquen els documents oficials en la pàgina

25. Vegeu <www.un.org/Depts/los/clcs_new/clcs_home.htm> (consulta: 27 febrer 2022).

26. Article 137.2 de la CONVEMAR.

27. Article 176 de la CONVEMAR.

28. Acuerdo entre la Autoridad Internacional de los Fondos Marinos y el Gobierno de Jamaica relativo a la sede de la Autoridad Internacional de los Fondos Marinos, <<https://ran-s3.s3.amazonaws.com/isa.org/jm/s3fs-public/documents/EN/Regs/HQ-Agrmt.pdf>> (consulta: 27 febrer 2022).

29. Es va aprovar per consens en la 54a reunió de l'Assemblea, el 26 de març de 1998 (ISBA/4/A/8).

30. La UE n'és membre de ple dret.

31. Les condicions per a obtenir l'estatus d'observador es troben a <www.isa.org/jm/es/observadores> (consulta: 27 febrer 2022).

32. Els Estats Units d'Amèrica tenen aquesta condició.

33. La major part de caràcter científic.

web oficial, però no publiquen les actes literals ni resumides de les seves sessions. El que té més pes en l'organigrama és el Consell, que aprova els seus actes per consens, encara que l'última paraula la té l'Assemblea, però necessita el vistiplau del Consell. L'òrgan encarregat de gestionar l'explotació de la Zona és l'Empresa, però encara no s'ha establert i les tasques previstes s'han adjudicat a la Secretaria, que té, a més, les pròpies del fet de donar suport administratiu als òrgans de l'ISA. Actualment el secretari general és Michel Lodge.

L'Empresa, a parer meu, és l'òrgan que en major mesura reflecteix la concepció de *patrimoni comú de la humanitat*. La seva posada en marxa podria ser pròxima i serà interessant veure com s'articula vint-i-cinc anys després de ser dissenyada. Recordem que es va revisar i se'n van limitar les competències en l'acord que va permetre l'entrada en vigor de la CONVEMAR.

L'Assemblea és l'òrgan plenari, es convoca dues vegades l'any i pren les decisions per unanimitat, i quan això és impossible, es passa al règim de majories. L'Assemblea és qui tria els membres del Consell per a quatre anys.

Però l'elecció dels membres del Consell no és una tasca fàcil, ja que els trenta-sis membres que el componen són escollits atenent cinc criteris d'una concreció molt complexa. Es tenen en compte: el criteri de distribució geogràfica equitativa, la producció i el consum dels minerals de la Zona amb taxes percentuals, i el fet que es tracti de països desenvolupats o bé subdesenvolupats, tal com s'estableix en el complicat article 161 de la CONVEMAR.³⁴ Amb la finalitat d'assegurar tots aquests criteris en

34. Article que preveu cinc criteris d'elecció, que transcrivim i al qual afegim els estats que hi són el febrer del 2022, per a fer-nos una idea de com queda establert l'òrgan:

a) Cuatro miembros escogidos entre los estados partes que, durante los últimos cinco años respecto de los cuales se disponga de estadísticas, hayan absorbido más del 2 % del consumo mundial total o hayan efectuado importaciones netas de más del 2 % de las importaciones mundiales totales de los productos básicos obtenidos a partir de las categorías de minerales que hayan de extraerse de la Zona y, en todo caso, un estado de la región de Europa oriental (socialista), así como el mayor consumidor. [República Popular de la Xina, Itàlia, Japó i Rússia]

b) Cuatro miembros escogidos entre los ocho estados partes que, directamente o por medio de sus nacionales, hayan hecho las mayores inversiones en la preparación y en la realización de actividades en la Zona, incluido por lo menos un estado de la región de Europa oriental (socialista). [França, Alemanya, Índia i Corea]

c) Cuatro miembros escogidos entre los estados partes que, sobre la base de la producción de las áreas que se encuentran bajo su jurisdicción, sean grandes exportadores netos de las categorías de minerales que han de extraerse de la Zona, incluidos por lo menos dos estados en desarrollo cuyas exportaciones de esos minerales tengan una importancia considerable para su economía. [Austràlia, Indonèsia, Canadà, Xile i Sud-àfrica]

d) Seis miembros escogidos entre los estados partes en desarrollo, que representen intereses especiales. Los intereses especiales que han de estar representados incluirán los de los estados con gran población, los estados sin litoral o en situación geográfica desventajosa, los estados que sean

l'elecció dels membres i la seva rotació, aquests s'assignen a grups regionals preestablerts i s'estableixen acords entre ells per a assegurar la rotació.³⁵

D'altra banda, encara que no és part de l'ISA, existeix el Tribunal Internacional del Dret del Mar, òrgan judicial independent, creat per la Convenció, que no és part de les Nacions Unides però que té l'estatus d'observador en l'AGNU. El Tribunal Internacional està organitzat en sales i en té una d'específica per als fons marins,³⁶ a la qual poden acudir tant el Consell com l'Assemblea, com també les empreses estatals i les privades.

5. FUNCIONAMENT I RESULTATS DE L'ACTIVITAT DE L'AUTORITAT INTERNACIONAL DELS FONDS MARINS

L'ISA du a terme dos tipus d'activitats en exercici de les seves competències. D'una banda, una de caràcter tècnic amb competències normatives, sota la qual s'ha elaborat el que es coneix com el Codi miner, però no sols això, ja que part d'aquesta activitat normativa està dirigida a organitzar la prospecció, l'exploració i l'explotació dels recursos de la Zona, la qual cosa configura la segona activitat, de caràcter operacional. Aquest apartat se sistematitza sobre la base d'aquestes activitats.

5.1. ACTIVITAT TECNICONORMATIVA: EL CODI MINER

Aquesta activitat consisteix a establir normes, reglaments i procediments per a la prospecció, l'exploració i l'explotació dels recursos de la Zona. No es disposa de tota la informació sobre els recursos des del punt de vista de com els pot afectar, no ja l'explotació, sinó l'exploració de la Zona. Es tracta d'un marc normatiu en evolució i que planteja consideracions interessants respecte al seu caràcter normatiu.

grandes importadores de las categorías de minerales que han de extraerse de la Zona, los estados que sean productores potenciales de tales minerales y los estados en desarrollo menos adelantados. [Bangladesh, Brasil, Fiji, Jamaica, Lesotho i Uganda]

e) Dieciocho miembros escogidos de conformidad con el principio de asegurar una distribución geográfica equitativa de los puestos del Consejo en su totalidad, a condición de que cada región geográfica cuente por lo menos con un miembro elegido en virtud de este apartado. A tal efecto, se considerarán regiones geográficas África, América Latina, Asia, Europa occidental y otros estados, y Europa oriental (socialista). [Argentina, Camerun, Panamá, República Txeca, Ghana, Indonèsia, Costa de Marfil, Mèxic, Marroc, Moçambic, Països Baixos, Nigèria, Polònia, Argèlia, Singapur, Espanya, Tonga, Trinitat i Tobago i Noruega]

35. Vegeu <www.isa.org.jm/es/grupos-regionales> (consulta: 27 febrer 2022).

36. Articles 185 i següents de la CONVEMAR.

S'han elaborat tres reglaments d'exploració: *a*) el reglament d'exploració de nòduls polimetàl·lics (n'hi ha dos, un de l'any 2000 i un altre del 2013), *b*) el reglament de sulfats polimetàl·lics (del 2010) i *c*) el reglament de crostes ferromanganeses de cobalt.

A més del Codi miner, s'han adoptat recomanacions de caràcter ambiental, atesos l'impacte de l'explotació de la Zona i altres referents en la recerca científica.

Per tant, l'ISA disposa de capacitat per a organitzar la prospecció, l'exploració i l'explotació de l'espai. Des de la perspectiva jurídica internacional, es tracta d'actes jurídics d'una organització internacional, però no tenen naturalesa jurídica vinculant. El compliment de les «normas, reglamentos y procedimientos» recau en els estats part, que tenen l'obligació, a través del seu dret intern, de fer complir a les empreses, tant si són de la seva nacionalitat com si es troben sota el seu patrocini, les disposicions de l'exploració i l'explotació adoptades en el si de l'ISA. La singularitat del fet d'incloure els dos tipus d'empreses, nacionals i no nacionals, va ser objecte de la petició d'una opinió consultiva a la Sala de Controvèrsies dels Fons Marins del Tribunal Internacional del Dret de la Mar, la primera i última, de moment.³⁷

Efectivament, es va preguntar a la Sala sobre la responsabilitat i les obligacions dels estats que patrocinen ens perquè siguin contractistes o inversors en la Zona.³⁸ L'opinió consultiva ho va resoldre per unanimitat l'1 de febrer de 2011.³⁹

En poques paraules, la Sala atribueix a l'estat patrocinador la responsabilitat de controlar que el contractista compleix les seves obligacions, per a la qual cosa en la seva legislació interna ha de prendre les mesures que assegurin que el contractista actua sota el principi de «diligència deguda».⁴⁰

Per a assegurar-se del funcionament d'aquestes disposicions, el 2017, en el vint-i-tresè període de l'Assemblea, aquesta va sol·licitar al secretari que elaborés un estudi per a facilitar a tots els estats membres l'adopció de les mesures legislatives que es deriven de l'opinió consultiva del 2011, esmentades abans, i de les disposicions dels articles 153-2, 154 i 139 de la CONVEMAR. Aquest estudi, d'interès ineludible,⁴¹ evidencia la línia que s'ha de seguir. Com a conseqüència d'això, l'ISA té una base de

37. Vegeu J. N. GUERRERO PENICHE (2012), «La opinión consultiva del Tribunal Internacional de Derecho del Mar. Aspectos relativos a la determinación del vínculo efectivo entre los estados y las personas jurídicas a las que patrocinan para llevar a cabo actividades en la Zona», *ACDI: Anuario Colombiano de Derecho Internacional*, núm. 5 (2012), p. 153-218, i M. A. MARTÍN LÓPEZ, «Estudio de los regimenes objetivos en el derecho de los tratados», p. 10.

38. El patrocini estatal és obligatori.

39. *Affaire 17, Responsabilités et obligations des États qui patronnent des personnes et des entités dans le cadre d'activités menées dans la Zone (Demande d'avis consultatif soumise à la Chambre pour le règlement des différends relatifs aux fonds marins)*.

40. Tots els documents del procés seguit davant la Sala es troben a <www.itlos.org/fr/affaires/role-des-affaires/affaire-no-17/#c350> (consulta: 27 febrer 2022).

41. «Comparative study of the existint National legislations on deep seabed mining», a <www.isa.org.jm/files/files/documents/Comparative_Study_NL.pdf> (consulta: 27 febrer 2022).

dades amb la legislació nacional que s'ha adoptat.⁴² Trenta-cinc estats tenen legislació interna sobre això, fins i tot els Estats Units, que n'és un observador.

Pel que fa a l'explotació, no s'ha iniciat a través de la gestió de l'ISA, sinó que s'ha elaborat, com ha de ser, ateses les condicions de protecció del medi ambient, redistribució dels beneficis sota el paraigua del patrimoni comú i la creació de l'Empresa, i la manera d'operar dels inversors. Tenim tres documents per analitzar, cosa que no farem perquè excedeix el nostre objecte d'estudi. En primer lloc, existeix un projecte d'explotació revisat que ha d'aprovar-se i que actualment està en fase de consulta; per a conèixer-ne el contingut ha d'acudir-se al Pla estratègic 2019-2023.⁴³ En segon lloc, tenim un projecte de reglament sobre l'explotació dels recursos a la Zona. Finalment, i no menys important, s'ha encarregat un estudi sobre com s'hauria de dissenyar l'Empresa.⁴⁴

5.2. ACTIVITAT OPERACIONAL: PROSPECCIÓ, EXPLORACIÓ I EXPLOTACIÓ DE LA ZONA

Finalment, s'han establert les línies generals per a iniciar les activitats de prospecció, exploració i una pròxima explotació de la Zona, autoritzades per l'ISA.

La prospecció està vinculada a la recerca científica marina. Es parteix d'un pla de treball en el qual s'ha d'indicar on i com es farà la prospecció. Aquest pla s'ha de presentar al secretari general, el qual l'ha de posar en coneixement de la Comissió Jurídica i Tècnica, que ha d'elaborar un informe i passar-lo al Consell, òrgan que pot o no acceptar-lo.

El pas següent és l'exploració. S'aproven contractes per a quinze anys i renovables. Fins ara s'han signat i aprovat vint-i-nou contractes.

Poden accedir als contractes les empreses dels estats part, directament els estats part o bé les empreses patrocinades per un estat; en aquest cas, han d'aconseguir un certificat de patrocini que es revisa anualment. Aquest és el punt en què té lloc l'assumpció de compromisos sobre la gestió dels recursos, comentat en l'apartat anterior. D'acord amb la decisió de la Sala del Tribunal Internacional de Dret del Mar, la responsabilitat recau en els estats part que tenen una empresa de la seva nacionalitat que hi està operant o bé que en patrocinen una d'estrangera.

42. <www.isa.org.jm/national-legislation-database>(consulta: 27 febrer 2022).

43. <www.isa.org.jm/files/files/documents/Strategic_Plan_Booklet.pdf> (consulta: 27 febrer 2022).

44. Edwin EGEDE, Mati PAL i Charles EDEN, *A study on issues related to the operationalization of the enterprise in particular on the legal, technical and financial implications for the International Seabed Authority and for states parties to the United Nations Convention on the Law of the Sea*, Kingston (Jamaica), International Seabed Authority, 13 de juny de 2019 (Technical Report 1/2019), <https://isa.org.jm/files/files/documents/enterprise_study.pdf> (consulta: 27 febrer 2022).

Es proposa un contracte, on s'indica en quina àrea del fons marí pensa explorar i s'assignen dues unitats: una àrea que explota el contractista i una àrea reservada⁴⁵ (que és l'expressió del patrimoni comú de la humanitat). L'àrea reservada la gestiona la Secretaria, que és l'òrgan que té atribuïdes les competències de l'Empresa, com s'ha dit. Així, quan els contractistes presenten sol·licituds, han de demostrar que existeixen recursos a l'àrea que tenen previst explotar. L'ISA assigna al contractista fins a un màxim de 15.000 km², de manera que es manté el «sistema paral·lel» de l'article 153.2 de la CONVEMAR,⁴⁶ que dona lloc a les àrees reservades.⁴⁷ En els contractes s'han d'incorporar científics per a la seva formació, provinents dels països menys desenvolupats.

6. CONSIDERACIONS FINALS

6.1. RESPECTE A L'AUTORITAT INTERNACIONAL DELS FONNS MARINS

L'esbós de l'ISA permet afirmar que es tracta d'un plantejament únic i no compartit amb altres espais que es troben fora de la sobirania dels estats.

Planteja incògnites sobre el disseny de l'«Empresa», com a màxim garant de la noció de *patrimoni comú de la humanitat*, però el disseny apuntat ha sabut emmotllar-se a la situació actual, molt lluny dels postulats del nou ordre econòmic internacional dels anys setanta del segle XX, ja que s'inclina més per la idea de les aliances publicoprivades.

El punt central de l'activitat de l'ISA és la presa de decisions, que busca sempre la unanimitat en els seus òrgans de decisió, el Consell i l'Assemblea, i en un segon nivell acudeix al consens. Aquest *modus operandi* sense cap mena de dubte condiciona el contingut de les disposicions adoptades: normes, reglaments i procediments, que conflueixen en el Codi miner. La terminologia emprada és molt particular i exclusiva d'aquesta organització internacional.

Les activitats exercides a la Zona estan ja des d'un inici vinculades a la protecció del medi marí d'acord amb la CONVEMAR del 1982. En el moment actual, la protecció del medi ambient té major pes, tant per l'Agenda 2030, basada en el desenvolupament sostenible, com pels nous desenvolupaments normatius per a la protecció de la biodiversitat marina. Aquesta preocupació, que es converteix en necessitat, pot

45. Vegeu les àrees reservades a *Current status of the reserved areas with de International Seabed Authority*, Kingston (Jamaica), International Seabed Authority, 2019 (Policy Brief 01/2019).

46. Reservant un espai igual perquè el pugui explotar l'Empresa en un futur. Vegeu *Current status of the reserved areas with de International Seabed Authority*.

47. <www.isa.org.jm/es/%C3%A1reas-reservadas> (consulta: 27 febrer 2022).

servir de reforç de la noció de *patrimoni comú de la humanitat* en la seva gestió per l'ISA. L'organització té la possibilitat de donar-hi un nou rumb amb criteris de major pes multilateral. No és gens menyspreable la confluència de, d'una banda, un espai —la Zona— patrimoni comú de la humanitat i, de l'altra, la protecció del medi ambient, qualificat de «bé públic global».

6.2. RESPECTE A LA DELIMITACIÓ DE LA ZONA

La delimitació i la publicitat del marge exterior de les plataformes continentals haurien de fer-les amb la major rapidesa possible la major part o tots els estats que tenen plataforma continental no delimitada. La lentitud en la seva delimitació esdevé un focus de controvèrsies no només entre els estats limítrofs i els que estan l'un davant de l'altre, sinó també pel que fa a la manera de controlar l'explotació de la Zona. És un escull important per a la caracterització de la Zona com a patrimoni comú i per a la gestió ordenada dels seus recursos.

6.3. RESPECTE AL PATRIMONI COMÚ DE LA HUMANITAT I LA SOBERANIA

El que s'ha exposat al llarg d'aquestes pàgines mostra que tota l'acció desenvolupada al voltant de la Zona està sempre vinculada a l'exercici de la sobirania dels estats i en depèn, fins i tot en el control de la participació de les empreses a través del dret intern dels estats membres, que és un cas d'extraterritorialitat de les lleis nacionals. Per tant, al meu entendre, la consideració de la Zona com a patrimoni comú de la humanitat i la gestió per a una organització amb competències normatives i operacionals conformen una manera diferent d'exercici de la sobirania en la qual influeixen normes jurídiques internacionals derivades del principi de cooperació internacional i de redistribució dels recursos.

BIBLIOGRAFIA

- CASADO RAIGÓN, R.; MARTÍNEZ PÉREZ, E. J. *La contribución de la Unión Europea a la protección de los recursos biológicos en espacios marinos de interés internacional*. València: Tirant lo Blanch, 2021.
- FARAMIÑÁN GILBERT, J. M. de. *Las controvertidas cuestiones sobre la minería espacial: Lagunas jurídicas en la regulación del espacio ultraterrestre*. Santa Cruz de Tenerife: Kinnamon, 2020.
- GUERRERO PENICHE, J. N. «La opinión consultiva del Tribunal Internacional de Derecho del Mar. Aspectos relativos a la determinación del vínculo efectivo entre los

- estados y las personas jurídicas a las que patrocinan para llevar a cabo actividades en la Zona». *ACDI: Anuario Colombiano de Derecho Internacional*, núm. 5 (2012), p. 153-218.
- JIMÉNEZ PIERNAS, C. «La ratificación por España de la Convención de 1982 sobre el Derecho del Mar y del Acuerdo de 1994 sobre la aplicación de la parte XI: nuevos riesgos de la codificación del derecho internacional», *Revista Española de Derecho Internacional*, vol. LIII (2001), p. 105-124.
- MARTÍN LÓPEZ, M. A. «Estudio de los regímenes objetivos en el derecho de los tratados». *REEI: Revista Electrónica de Estudios Internacionales* (2010), núm. 20.
- PASTOR RIDRUEJO, J. A. «Los estados industrializados medios, nuevo grupo de intereses en la Tercera Conferencia de las Naciones Unidas sobre el Derecho del Mar». *Revista de Estudios Internacionales*, vol. 1 (1980), p. 915-933.
- SALAMANCA AGUADO, M. E. «La política ambiental de la Autoridad Internacional de los Fondos Marinos: equilibrio entre la explotación y la conservación del patrimonio común de la humanidad». *Revista Catalana de Dret Ambiental*, vol. x, núm. 2 (2019), p. 1-43.
- SOBRINO HEREDIA, J. M. «El régimen jurídico de la explotación de los fondos marinos y oceánicos y los intereses de España». *Anuario da Facultade de Dereito da Universidade da Coruña*, núm. 3 (1999), p. 609-634.
- YTURRIAGA BARBERÁN, J. A. «Evolución del consenso en la práctica de las Naciones Unidas: la Conferencia sobre el Derecho del Mar». *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense*, núm. extraordinari 13 (1987) [monográfico], *ONU: año XL*, p. 53-73.

WEBGRAFIA

- <www.un.org/Depts/los/clcs_new/clcs_home.htm> [consulta: 27 febrer 2022].
- <www.isa.org/jm> [consulta: 27 febrer 2022].